

своєї діяльності на міжнародні ринки, завдяки інтеграції ринків і максимізації конкурентних переваг від місцезнаходження фінансових коштів, самі підприємці, підприємства, фірми зуміли збільшити показники прибутковості.

Еколого-економічна співпраця з іншими державами у сучасних інформаційних умовах існування національної економіки неминуча. Міжнародна економіка функціонує в умовах, коли основні види економічної діяльності, такі, як виробництво, розподіл, споживання й обмін товарів і послуг, а так само їх складові (капітал, праця, керування, інформація, технологія, екологія, ринки) організуються, взаємодіють у глобальному масштабі, безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі, яка пов'язує підприємства, організації, інститути, фірми й т.ін.

Необхідність міжнародної співпраці для підвищення рівня усвідомлення змін, що відбуваються у навколишньому середовищі в усьому світі, стала предметом обговорень, міжнародних наукових проектів. Таке ж велике значення має поширення знань і досвіду щодо багатьох альтернативних технологій, які в цей час вже існують або швидко створюються. Ці інновації запроваджуються під егідою Програми з навколишнього середовища Організації Об'єднаних Націй. Сучасні екологи висловили припущення про те, що довкілля має унікальну відновлювальну здатність щодо підтримки життя людини, але коли цей ресурс буде перевищений, наступить широкомасштабна екологічна катастрофа зі страхітливими наслідками для людства. І йдеться сьогодні про порятунок не окремих суспільств, а всієї планети в цілому.

Отже, від активної участі кожної людини та держав у вирішенні завдань охорони навколишнього природного середовища й природокористування залежить майбутнє цивілізації.

Література

1. Sadchenko E.V., Harichkov S.K. Sustainable business as a tool for stabilizing of economic situation in zones of ecological risk. In book: Business Styles and Sustainable Development. Fifth International Conference on Ethics and Environmental Policies. – Kyiv: National Ecological Center of Ukraine. – 2003. – P. 1/6-6/6.
2. Садченко О.В. Соціально-економічні аспекти впровадження традиційних форм природокористування в Україні// Збереження біорозмаїття: традиції та сучасність/ Відповідальний ред, Т.В. Гардашук. – К.: Хімджест, 2003. – С. 25-42.
3. Садченко Е.В. Принципы и концепции экологического маркетинга: Монография. – Одесса: Астропринт, 2002. – 400 с.
4. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика: Пер. с англ. со 2-го изд. – М: Дело, 1997. – 864.

УДК 330.342 Доц. І.П. Соловій, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

СТВОРЕННЯ СВІТОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (СЕО): ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ, ПЕРЕШКОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглядається вплив діяльності міжнародних організацій на стан довкілля. Обґрунтовано доцільність створення Світової Екологічної Організації та існуючі для цього передумови у контексті ідеї Екологічної Конституції Землі.

Ключові слова: стан довкілля, Екологічна Програма ООН, Екологічна Конституція Землі, глобальне екологічне управління

Assist. prof. I.P. Solovij – NUFWT of Ukraine, L'viv

Creating the World Environmental Organization (WEO): Institutional preconditions, obstacles, perspectives

The influences of international organizations activity on the state of the environment have been considered in the article. The necessities to create the World Environmental Organization and preconditions for it are substantiated in the context of World Environmental Organizations idea.

Keywords: state of environment, United Nations Environmental Program, World Environmental Constitution, global environmental governance.

Вступ

Деградація довкілля сьогодні є однією із центральних світових проблем. Пряма залежність забруднення довкілля від людської діяльності – починаючи від мікрорівня особистостей і домогосподарств до макрорівня підприємств, національних і міжнародних підприємств і урядів є загальновизнаним у науковому світі фактом. Соціологічні дослідження свідчать про зростання індивідуальної зацікавленості, стурбованості проблемами довкілля і збільшення кількості екологічних організацій в усьому світі [2, 5, 8]. Однак визнання проблеми на рівні формування екологічної свідомості приховує одну важливу проблему: позитивне ставлення до ідей охорони природного довкілля не обов'язково виливається в проекологічну поведінку як на політичному макрорівні, так і на мікрорівні особистого життя. Часто на завершення наукових конференцій на екологічну тематику приймають декларації і резолюції, які не далеко не завжди втілюються в життя. Схожі речі відбуваються і в приватному житті. Більшість людей погоджуються з доречністю екологічно-орієнтованої поведінки, однак ситуація змінюється, коли доходить до реальних справ. Стан же довкілля залежить від людської поведінки, а не від ставлення до проблем охорони довкілля. Результати соціологічних досліджень також свідчать, що респонденти часто бачать високі екологічні ризики у чинниках, які не пов'язані із персональним досвідом або спрямовані на абстрактних учасників (наприклад, "промисловість" загалом), тоді як особиста екологічна поведінка (наприклад, користування приватним автомобілем) розглядається як значно менш загрозлива. Як наслідок – між ставленням до екологічних проблем і поведінкою існує слабкий зв'язок [3, 9]. Звідси, центральним завданням стає трансформування екологічної свідомості в конкретні екологічні дії.

Можна припустити, що в епоху економічної глобалізації певний вплив на довкілля мають не лише екологічні організації (тобто ті, які визначають для себе проблеми охорони довкілля як пріоритетне завдання), але й усі основні міжнародні організації. Наскільки ж насправді істотним є вплив їхньої діяльності на довкілля?

Вплив міжнародних організацій на довкілля

Усвідомлення важливості проблем охорони довкілля, формування нової екологічної свідомості зумовило інституційні зміни на міжнародному рівні і, як наслідок, – створення дедалі більшої кількості екологічних організацій (міждержавних, державних, громадських) на різних рівнях управління.

Впродовж останнього двадцятиліття, тобто від оприлюднення звіту комісії Брундтланд у 1987 р., міжнародні організації стали брати до уваги у своїй політиці важливість екологічних проблем. Зокрема такі впливові організації як міжнародні банки, які займаються питаннями розвитку (multilateral development banks – MDBs), почали залучати елементи екологічної політики у свої програми, ставлячи певні екологічні умови при фінансуванні проектів або ж шляхом інституалізації процедури оцінки впливу на довкілля в рамках погодження проектів. На початку 1990-х Міжнародний валютний фонд (International Monetary Found – IMF) також вирішив долучити екологічні аспекти до розгляду проектів надання позик, виходячи з того, що якщо проблеми довкілля впливають на макроекономічні показники, то вони можуть становити загрозу економічній стабільності. Міжнародні організації також заснували чисто екологічні структури, такі як фонд "Глобальні екологічні можливості (Global Environmental Facilities-GEF)", який є самостійним інструментом екологічної політики і управління шляхом надання цільових позик країнам, а не побічним аспектом політики, як це можна сказати про проекти міжнародних банків із розвитку.

Незважаючи на те, що міжнародні організації декларують зацікавленість в екологічних проблемах у формуванні і реалізації політики, вони є об'єктом критиків, які твердять, що ці організації, зазвичай, лише усувають негативні наслідки негативних впливів на довкілля, а не запобігають їм. Насамперед об'єктом критики є Світова організація торгівлі (World Trade Organization- WTO) за її ігнорування впливів на довкілля у своїй політиці через лібералізацію торгівлі і орієнтацією винятково на економічне зростання.

Задля справедливості зазначимо, що твердження про вигоди чи втрати для довкілля від діяльності міжнародних організацій є часто емпіричними за своєю природою. Однак є і висновки, обґрунтовані результатами конкретних досліджень. Так відомо, що програми Міжнародного валютного фонду (International Monetary Found – IMF) спрямовані на зростання експорту і генерування зарубіжних фондів. Як наслідок країни можуть перевищувати власні природні ресурси, генерувати надмірне забруднення та деградацію довкілля [6]. Дослідження Pandey та Wheeler показали, що девальвація валюти, яка була частою вимогою IMF аж до 1980-х років, істотно збільшила впродовж 38 років рівень знеліснення в 112 країнах, що розвиваються [11].

Дослідження проведені Швейцарським федеральним інститутом технології [4], дають підставу для висновку, що діяльність міжнародних організацій має істотний вплив на довкілля.

Зокрема щодо викидів CO₂ зроблено такі висновки:

- участь країн у проектах, фінансованих Світовим Банком (World Bank), Азіатським Банком Розвитку (ADB), Програмою ООН з розвитку (UNDP), а також членство країни в WTO зумовлює збільшення обсягів викидів;
- участь країн у проектах, фінансованих Міжамериканським банком розвитку (Inter-American Development Bank –IADB) зумовлює зменшення обсягів викидів;
- участь країн у проектах, фінансованих Європейським банком реконструкції та розвитку (EBRD), та програмах UNEP не впливає істотно на обсяги викидів;
- участь країн у проектах, фінансованих Африканським банком розвитку (African Development Bank –AfDB), після 1985 року впливає істотно на збільшення обсягів викидів;

- якщо брати до уваги непрямі впливи лібералізації торгівлі, то можна дійти висновку, що WTO зменшує кількість викидів, IADB зменшує їх кількість;
- виявлено також, що проекти міжнародних організацій впливають на викиди CO₂, забруднення вод, лісозаготівлі.

Особливо вражаючими виявились висновки щодо Екологічної програми ООН (United Nations Environmental Program-UNEP). Для UNEP не виявлено значущих коефіцієнтів зв'язку між кількістю проектів, фінансованих з фондів Глобальних екологічних можливостей, виконаних під керівництвом UNEP та будь-яким з показників, що характеризують стан довкілля. Понад це, результати крос-секторального аналізу навіть свідчать про те, що проекти UNEP істотно впливають на збільшення забруднення вод. Ці дивні результати мають щоправда різні тлумачення. Оскільки стан природного довкілля покращується досить повільно, то неефективність UNEP щодо істотного покращення довкілля може просто відображати короткий період діяльності організації. Andersen та Rosendal вказують, що бюджет UNEP є надто малим і тому обмежує її вплив [4]. Тобто, UNEP на сьогодні не є достатньо значущою організацією, щоб досягти бажаних змін.

Причини для створення Світової екологічної організації

Глобалізація є однією з найхарактерніших ознак суспільного розвитку наших днів. З нею пов'язані як позитивні, так і негативні наслідки. Загальний добробут людства завдяки глобалізації зростає, а абсолютна бідність зменшується. Вважають, що за останні 25 років завдяки глобалізаційним процесам кількість людей, які живуть в абсолютній бідності, зменшилась до 1,2 млрд. порівняно з потенційно можливими 2.0 млрд. людей. Очевидними є переваги інформаційної глобалізації.

Перший генеральний директор Світової організації торгівлі (СОТ) Ренато Руггієро проголосив: "Ми більше не пишемо правил взаємодії між окремими економіками, ми пишемо конституцію єдиної глобальної економіки" [10]. Сьогодні СОТ йде таким шляхом, що надає транснаціональним корпораціям безпрецедентну свободу руху капіталу через кордони, доступ до ринків, дешеву робочу силу і природні ресурси. Невід'ємним компонентом економічної глобалізації може стати постійне знищення світових природних ресурсів. Уряди багатьох країн, зазнаючи потужного тиску транснаціональних корпорацій, приймають модель менеджменту природних ресурсів, яка надає перевагу короткотерміновим вигодам глобальних інвесторів перед екологічною стабільністю місцевих територій і громад.

Щоправда СОТ також зазнає змін під тиском громадськості. На форумі "Яка СОТ для ХХІ століття", що відбувся 25-26 вересня 2006 р. у Женеві, Швейцарія пройшли дискусії щодо майбутнього торговельного режиму і довкілля, "дорожньої карти" сталого розвитку для СОТ, необхідності оцінки впливу торговельних угод на довкілля і перспективи сталого розвитку, наслідки субсидіювання рибних промислів [14].

Професор Болонського університету Стефано Замагні вважає, що основною рисою глобалізації є те, що вона відмінна від інтернаціоналізації [12]. Інтернаціоналізація покладається на зростання важливості зв'язків між кра-

їнами: міжнародної торгівлі, альянсів, протоколів і т.ін. Базовою суспільною і політичною структурою залишається країна, а відносини між країнами, і між людьми з різних країн стають дедалі вагомішими. Глобалізація орієнтована на всеохопну економічну інтеграцію багатьох колишніх формально національних економічних систем в одну глобальну економічну систему шляхом запровадження вільної торгівлі, особливо шляхом вільної мобільності капіталів. Глобалізація є одним із найбільш ефективних засобів стирання національних границь з економічною метою.

Якщо такі організації як Міжнародний Валютний Фонд, Світовий Банк, СОТ служать не інтересам країн, які їх заснували, як це записано в їх хартіях, а інтересам інтегрованої глобальної економіки, то хто ж відстоюватиме глобальні екологічні інтереси людства, які є водночас елементом національних інтересів будь-якої країни. Звідси і випливає необхідність створення Світової Екологічної Організації. До основних причин для створення такої організації можна віднести:

- брак потужних екологічних організацій на глобальному рівні, що фактично не дає змогу розв'язувати проблеми охорони довкілля;
- тоді, коли ринкове регулювання економічних процесів глобалізоване, транснаціональний інституційний ландшафт залишився недостатньо зміненим ще від середини ХХ століття;
- на сьогодні не існує транснаціонального органу, здатного впроваджувати в життя угоди між країнами у сфері охорони довкілля.

Завдання, що стоять перед СЕО

Світову Екологічну організацію можна створити на базі UNEP, як це пропонує академік Ю.Ю. Туниця в рамках інституційної частини ідеї Екологічної Конституції Землі [1].

Екологічна програма ООН – UNEP заснована у 1972 р. під час відомої конференції у Стокгольмі з метою визначення загальних політичних орієнтирів для спрямування і координації екологічних програм в системі ООН. Її мандат репрезентує поєднання міжурядових функцій, функції координування діяльності різних агентств та секретаріату з екологічних питань. Генеральна Асамблея ООН у 1997 р. підтвердила роль UNEP як основного органу у сфері проблем довкілля.

У 1998 р. Генасамблея Assembly створила Глобальний екологічний Форум на рівні міністрів усіх країн з охорони довкілля (The Global Ministerial Environment forum), а також відновила діяльність групи з екологічного менеджменту – The Environment Management Group (EMG).

На Світовому Самміті ООН у 2005 р. з нагоди 60-річчя його заснування звернено увагу на важливість таких напрямків діяльності UNEP:

- координація діяльності із іншими структурами ООН (UNEP, CSD, FAO, GEF, UNDP, UNESCO, UN-Habitat, WMO, World Bank, MEAs);
- покращення діяльності у сфері політичних консультацій Improved policy advice and guidance (поради щодо екологічної політики країнам-членам ООН);
- посилення роботи щодо отримання наукової інформації, оцінювання і співробітництва (моніторинг, спостереження, створення мереж організацій, опрацювання даних, розробка індикаторів, передбачення і попередження екологічних загроз) [13].

До структури UNEP входять наукові центри, які знаходяться в різних країнах (США, Швейцарія, Японія, Філіппіни) і охоплюють широкий спектр глобальних екологічних проблем. Це такі наукові центри:

- завчасного попередження і оцінки;
- технологій, промисловості та економіки;
- глобальна програма дій з охорони морського довкілля від діяльності на землі;
- глобальна міжнародна оцінка вод;
- глобальна база даних з ресурсів;
- міжнародний центр екологічних технологій;
- спільний секретаріат ініціативи з коралових рифів;
- підрозділ оцінки пост-конфліктних ситуацій;
- центр моніторингу збереження природи;
- центр співробітництва з енергії і довкілля;
- центр співробітництва з води і довкілля;
- офіс координації спостережень за планетою;
- центр UNEP з хімічних речовин.

Обґрунтовуючи стратегію створення Світової екологічної організації, слід взяти до уваги і те, що на сьогодні вже існує організація з такою назвою. The World Environmental Organization (скорочена назва за адресою Інтернет сайту – World.Org). Ця організація має на меті "збереження природної видової різноманітності рослин і тварин, та їхніх місць існування шляхом попередження деградації і руйнування довкілля". World.Org створює і впроваджує наукові стратегії щодо зменшення використання викопних невідновних ресурсів, попередження кліматичних змін, охорони видів тварин і рослин та їх біотопів. Щоправда ця організація, яка розташована в штаті Джорджія, США, незважаючи на таку амбіційну назву, є лишень однією із багатьох американських громадських екологічних організацій і далека від того, аби відповідати згаданим вище очікуванням, та бути справжнім екологічним лідером на глобальному рівні.

Ідею створити Світову організацію довкілля (World Environment Organization) на сьогодні підтримують Світовий рух прихильників федералізму – World Federalists Movement (WFM) та Інститут глобальної політики (Institute for Global Policy). Цитуємо із сайту цього руху " Світова спільнота повинна управляти спільними благами. Щоб уникнути руйнівної експлуатації нашого спільного, потрібного усім людям глобального довкілля, охорона та збереження глобального спільного блага мусить бути поставлена під управління ООН. Згідно з цим, WFM виступає за створення Світової організації довкілля (WEO)" [7].

На нашу думку, перед CEO після її створення стоятимуть насамперед такі завдання:

- CEO, взаємодіючи із WTO, повинна досягти такого рівня впливовості, щоб закони, що визначають умови вільної торгівлі, не домінували над законами, які регулюють охорону довкілля;
- CEO мусить втручатись у всі випадки загострення екологічної ситуації (які трапляються дедалі частіше), коли регулювання ринковими інструментами не дає змоги уникнути незворотних втрат для природного довкілля.

Висновки. Діяльність міжнародних організацій загалом має істотний вплив на стан довкілля. Спектр організацій, які системно вирішують екологічні проблеми на глобальному рівні, досить широкий, однак вплив їх не є

достатньо значимим, і не може урівноважити негативні наслідки економічної глобалізації, які створюють загрозу виснаження природних ресурсів та деградації довкілля. Виникає необхідність створити нову організацію на міжнародному рівні, здатну збалансовувати негативні впливи діяльності глобальних фінансово-торговельних організацій та транснаціональних компаній, яка була б наділена достатньо широким мандатом повноважень від ООН. Беручи до уваги розвинену організаційну і науково-моніторингову структуру екологічної програми ООН UNEP, можна визнати, що саме ця організація є найбільш придатною для того, щоб бути трансформованою у Світову екологічну організацію.

Література

1. **Туниця Ю.Ю.** Екологічна конституція Землі: сутність і концептуальні засади. – Вісник Національної Академії Наук України, 2005, № 11. – С. 32-42.
2. **Buttel, Frederick.** 1987. "New Directions in Environmental Sociology". Annual Review of Sociology 13: 465-488.
3. **Diekmann, Andreas.** 1996. Homo Ökonomikus. Anwendungen und Probleme der Theorie rationalen Handelns im Umwelberieh. In: Umweltsociologie, eds. Andreas Diekmann and Carlo Jäger, 89-118.
4. **Dreher, Axel & Magdalena Ramada-Sarosa.** The Impact of International Organizations on the Environment: An Empirical Analysis. – ETN, No. 131, Swiss Federal Institute of Technology, Zurich, 2006.
5. **Frank, David John, Ann Hironaka, Evan Schofer.** 2000. "The Nation-State and the Natural Environment over the Twentieth Century." American Sociological Review 65: 96-116.
6. **Friends of the Earth,** 1999. The IMF: Selling The Environment Short, Report, <http://www.foe.org/international>
7. **Global Environmental Governance.** WEM's position on: World Environment Organization. – <http://www.wfm.org/site/index.php/pages/55>
8. **Kanagy, Conrad L., Craig R. Humphrey, Glenn Firebaugh.** 1994. "Surging Environmentalism: Changing Public Opinion or Changing Publics?" Social Science Quarterly 75: 804-819.
9. **Kuckartz, Udo.** 1998. Umweltbewusstsein und Umweltverhalten. Berlin etc.: Springer.
10. **M'Comigle, Michael.** New Theoretical Perspectives on International Law: Ecological Political Economy (Paper presented at Looking Ahead: International Law in the 21st Century: CCIL 29th Annual Conference, 2000).
11. **Pandey, K. and D. Wheeler.** 2001. Structural Adjustment and Forest Resources: The impact of World Bank Operations, Policy Research Working Paper 2584, Washington, DC, World bank.
12. **Zamagni, Stefano.** Sustainable development, the Struggle Against Poverty and New Structures of Governance in the Era of Globalization. – 5th International Conference on Ethics and Environmental Policies "Business Styles and Sustainable Development", Kyiv, April 2-6, 2003.
13. **UN Reform.** Implications for the Environment Pillar. – UNEP, 2006.
14. **WTO holds public forum** 2006. MEA Bulletin. Issue No 14, 12 October 2006. Published by International Institute for Sustainable Development.

УДК 574/458+577.4; 577.486 **Проф. С.М. Стойко, д-р біол. наук, пров. наук.**
співробітник Інститут Екології Карпат НАН України, м. Львів

ГЕОСОЗОЛОГІЯ – НАУКА ПРО ОХОРОНУ БІОСФЕРИ ЯК ГЛОБАЛЬНОЇ СОЦІОЕКОСИСТЕМИ

Дано наукове обґрунтування охорони біосфери як наукової дисципліни, яку названо геосозологія (від старогрецького "sodzo" – охороняти). Визначено панбіоцентричний, панекосцентричний та пансоціоцентричний принципи геосозології. Геосозологію розглядаємо як міждисциплінарну науку. Залежно від об'єкта охорони в її рамках виділено такі наукові галузі: екосозологія людини, фітосозологія, зоосозологія,